

Natuurherstel in schone duinen

BART VAN TOOREN EN MARIJKE VAN DER HEIDEN

De afgelopen tien jaar zijn veel natuurherstelprojecten uitgevoerd in het Nederlandse duingebied. In het kader van de instandhoudingsverplichting van de Habitatrichtlijn waaronder de duinen vallen, valt er echter nog veel te doen.

De positiefste ontwikkeling in de duinen gedurende de laatste tien jaar is absoluut het herstel van veel natte duinvalleien. Bijzondere soorten als parnassia en diverse soorten orchideeën konden daarvan profiteren.

Herstel waterhuishouding

De basis van dit herstel vormden aanpassing in de waterhuishouding en/of waterwinning, meestal gecombineerd met plaggen of zelfs afgraven van valleien. Bekende voorbeelden zijn de Mokslootvallei op Texel, Nationaal Park Zuid-Kennemerland en de Kikkervalleien in Meijndel. Ook de komende jaren zijn nog diverse herstelwerkzaamheden te verwachten. Verdere verbetering van de hydrologie is te bereiken door de ontwatering vanuit de binnenduintrand tegen te gaan en verdamping te verminderen door naaldbos te kappen of om te vormen.

Daarnaast wordt voor verschillende locaties gestudeerd op de mogelijkheden voor herstel van binnenduintranden, inclusief het herstel van vroegere duinrellen (beekjes). De binnenduintrand grenst echter vrijwel overal aan intensief gebruik

te landbouwgronden, bollenvelden of stedelijk gebied. Hierdoor is de ruimte voor herstel veelal verdwenen. De komende jaren is het dan ook van belang de weinige kansen voor herstel in de binnenduintrand daadwerkelijk te benutten.

Duinen groeien dicht

De belasting van de duinen met onder andere stikstof is sterk afgenomen, al is deze nog steeds hoger dan gewenst. De vergrassing en toename van struweel, ofwel de verruiging, gaan echter onverminderd door. Gebrek aan dynamiek en het bijna verdwijnen van het konijn uit het duin zijn eveneens belangrijke factoren. Af en toe zijn er signalen dat konijnen plaatselijk weer iets toenemen maar of we al door het diepste dal zijn, weten we niet. Voor veel gebieden die nu onder de Habitatrichtlijn vallen is als instandhoudingsdoelstelling vastgelegd dat 50% van de vroeger aanwezige grijze duinen (de open en droge duinen) hersteld moet worden. Om deze ambitie waar te maken is een brede aanpak nodig, namelijk: herstel van de dynamiek, gericht beheer en verdere terugdringen van stikstof- en zure depositie.

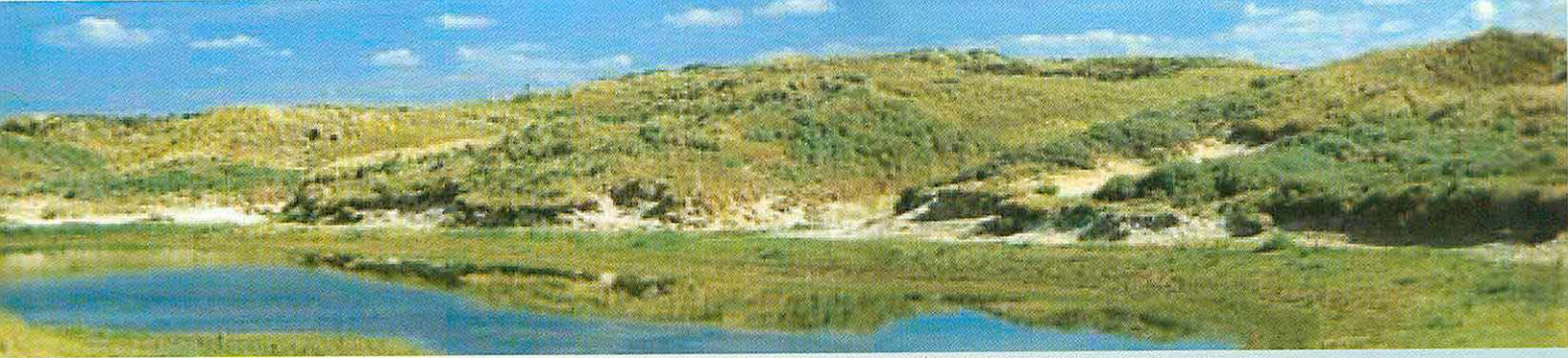
Dynamische zeereep

Door bovengenoemde oorzaken zijn er nog maar weinig stuivende duinen en actieve zeerepen. Een dynamische zeereep is, naast een belangrijk biotoop (witte duinen), van belang als motor voor verstuiving in de duinen en overpoeding van duingraslanden met kalkrijk zand. Hoewel het belang van een dynamische zeereep steeds breder onderkend wordt, is de realisatie (met name langs de Hollandse kust) nog onvoldoende.

Op veel bestaande stuivende locaties, ook zij die door kleinschalig actief beheer zijn ontstaan, blijkt het verstuivingsproces in stand te houden. Dit komt onder meer door de nog steeds te hoge stikstofdepositie. Daarom is dit een belangrijk zorgpunt voor de toekomst. Doordat het grootste deel van de stikstofdepositie in de duinen uit het buitenland afkomstig is, zijn hierover internationale afspraken nodig. Dit geldt zeker ook voor uitstoot door de scheepvaart, die in Zeeland en het waddengebied de belangrijkste bron van de stikstofdepositie is. Het lijkt erop dat groot-schaliger projecten, onder andere op

De Shetlandpony is een van de grazers die wordt ingezet om het dichtgroeien van het duin tegen te gaan (foto: Joos Versfelt).

Kikkervalleien in Meijndel, een mooi voorbeeld van herstel van natte duinvalleien (foto: Joos Versfelt).

Terschelling en bij de PWN in Noord-Holland, wel duurzaam zijn. Actieve zeereep- en pioniermilieus worden hierdoor hersteld.

Begrazing

De sterke verruiging wordt vrijwel overal in de duinen aangepakt door begrazing middels pony's, runderen of schapen. Er is veel discussie over de effectiviteit van begrazing, met name in de heide, maar in de droge duinen zijn de gevolgen van begrazing voor de diversiteit overwegend positief. De vergrassing wordt teruggedrongen en lokaal ontstaan kleine verstuiwingen. Veel plant- en diergroepen profiteren hiervan. Helaas is het beeld voor broedvogels minder positief. Heel vervelend, want juist soorten als grauwe klauwier of tapuit leden sterk onder het dichtgroeien van het duin. In de natte duinen zijn de ervaringen met begrazing overigens wisselend: hier kan het door bijvoorbeeld vertrapping van vegetaties bij overbegrazing ook voor flora en vegetatie de verkeerde kant op gaan. De ervaring leert dat begrazing alleen niet voldoende is: vrijwel overal is het nodig om middels aanvullend beheer struweel of bos te verwijderen, te maaien of open stuifplekken te maken. Voor het konijn is het nodig in elk geval het biotoop zo geschikt mogelijk te maken, begrazing kan hierbij een hulpmiddel zijn. Konijnen kunnen profiteren van de kort gegraasde plekken, wat op den duur weer kan leiden tot een vermindering van aantal grote grazers. Hoewel met gericht beheer veel te bereiken is, is ook verdere terugdringing van stikstofdepositie essentieel voor het herstel van droog open duin.

Groene stranden

De dynamiek is nog niet geheel verdwenen. Zo zijn op diverse waddeneilanden, waaronder

- bouw ondergronds bezoekerscentrum
- aanleg diverse fietspaden
- plaatsen hoge masten
- bouw sport- en recreatiecomplexen
- plaatsen lichtmasten langs duinweggetje
- bouw bungalowcomplex
- aanleg zandzeefinstallatie
- afgraven stuk duin
- bouw geluidswand van 20 m hoog
- geluidsuitbreiding circuit Zandvoort
- overstort vervuild regenwater
- nieuwe ontsluitingsweg strand

Tabel 1. Een bloemlezing van bedreigingen van de duinen van 2002-2004, genoemd in onze rubriek Duinbehoud in actie.

Schiermonnikoog en Ameland, en op Goeree (Kwade Hoek) mooie groene stranden ontstaan. Op Schiermonnikoog is deze zone vele kilometers lang en hebben zich er soorten als knopbies en parnassia gevestigd. Uiteindelijk kan dat leiden tot de vorming van nieuwe duinvalleien. Om ook voor broedvogels, zoals de strandplevier, van betekenis te kunnen zijn moeten deze groene stranden voldoende rust krijgen. Een goede recreatieve zonering is, zeker langs de vastelandskust, een belangrijke opgave voor de toekomst. Strandreservaten, liefst in combinatie met een meer natuurlijke zeereep, kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren. De discussie over de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelrijzing kan het beleid voor een meer dynamisch kustbeheer wel eens grondig verstoren, en dat zou jammer en bovendien onomkeerbaar zijn. Op dit moment is er discussie gaande over het versterken van diverse zwakke schakels langs de Nederlandse kust. Daarom moeten we met spoed oplossingen bedenken die zowel de natuur als onze veiligheid ten goede komen! Anders wordt de eenzijdige broekriem rond onze duinen nog verder aangehaald.

Locale milieuproblemen

De duinen zijn in principe goed beschermd maar het bovenstaande laat zien dat er nog veel zorgen blijven bestaan voor de toekomst. En dat beeld is nog lang niet compleet. Zo kan ook de toename van de recreatie, behalve een zegen voor de duinen vanwege het toenemend natuurbesef, ook een bedreiging vormen. Naast landelijke, grootschalige problemen zien we ook op lokaal niveau veel knelpunten die ons zorgen baren. Alleen al in dit tijdschrift is de laatste jaren aandacht gevraagd voor een bonte stoet van locale bedreigingen (tabel 1). Helaas zullen in ons dicht bevolkte land dergelijke locale bedreigingen blijven bestaan. Zij verdienen permanente aandacht, daar deze kleine aantastingen bijvoorbeeld kunnen leiden tot versnippering van leefgebieden.

Om te voorkomen dat sluipenderwijs steeds weer natuur wordt opgeofferd is het van essentieel belang de duinen te blijven verdedigen en verder te ontwikkelen.

BART VAN TOOREN EN MARIJKE VAN DER HEIDEN ZIJN BEIDEN MEDEWERKERS VAN NATUURMONUMENTEN, 'S GRAVELAND.